

УДК 338.439:633.1(477-7)

І. В. Безп'ята,

к. е. н., доцент кафедри економіки сільського господарства

Миколаївський державний аграрний університет

Я. М. Рудінська,

студентка, Миколаївський державний аграрний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНА В ГОСПОДАРСТВАХ БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті аналізується сучасний стан та розвиток виробництва зернової продукції господарствами Березанського району Миколаївської області. Основна увага приділяється оцінці економічної ефективності виробництва зерна в господарствах.

This article analyzes the current state and development of grain production farms Berezan district, Mykolayiv region. The focus is on assessing the economic efficiency of grain production in the farms.

Ключові слова: зернове господарство, валовий збір, урожайність, показники економічної ефективності, канали реалізації.

ВСТУП

В Україні нарощування виробництва зерна має стратегічне значення для підвищення ефективності агропромислового виробництва, успішного його розвитку та подолання кризового стану в суміжних (тваринницьких) галузях. Однак протягом останніх років обсяги виробництва постійно скорочувались. З огляду на вищевикладене, підвищення рівня ефективності виробництва зерна є найважливішим завданням, від вирішення якого залежить забезпечення ефективної діяльності зернопродуктового підкомплексу і продовольчої безпеки країни. Розв'язання цієї проблеми повинно здійснюватися не тільки на державному, а й на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування [5].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми підвищення ефективності виробництва зернових культур досліджують відомі вітчизняні вчені: П.Т. Саблук, П.І. Гайдуцький, В.І. Бойко, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин, В.Я. Месель-Веселяк, О.А. Бугуцький, А.М. Худолій, Г.В. Черевко, А.М. Стельмашук, М.Ю. Коденська, В.Г. Андрійчук, П.М. Гарасим, Т.Г. Дудар, В.Г. Поплавський, О.В. Захарчук та інші. Ними розроблені стратегічні аспекти зміцнення зернового виробництва в Україні, структурної перебудови галузей виробництва, заготівлі та переробки зерна, підвищення економічної ефективності використання земельних, матеріально-технічних і трудових ресурсів, ціноутворення, формування та функціонування ринків зерна і продуктів його переробки [5].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проте, валове виробництво зерна в адміністративних районах Миколаївської області в 2010 році порівняно з 1990 роком скоротилося на 18,7% і, перш за

все, за рахунок зниження урожайності зернових культур. Значне падіння виробництва та ріст цін на матеріально-технічні ресурси відбилися на показниках економічної ефективності. Тому необхідним є всебічне вивчення тенденції розвитку зернової галузі в регіоні, економічної ефективності виробництва зерна і визначення основних напрямків її підвищення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основне завдання галузі зерновиробництва Березанського району Миколаївської області — це гарантоване забезпечення населення району продовольством та нарощування експортного потенціалу зерна. Визначимо обсяги валового збору, площі збирання та урожайність зернових культур у господарствах Березанського району (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать про те, що в Березанському районі в 2010 році порівняно з 2009 роком урожайність зернових та зернобобових культур зменшилась на 3,14 ц/га. Серед продовольчої групи зернових врожайність збільшилась жита на 6,56 ц/га та проса — на 17,3 ц/га, але при цьому зменшилась урожайність озимої пшениці на 2,4 ц/га. Серед групи культур фуражного зерна урожайність озимого та ярого ячменю зменшилась на 3,67 ц/га.

Ефективність сільськогосподарського виробництва є результатом діяльності різних категорій господарств, взаємодії різних організаційно-економічних факторів, використання сукупності матеріально-технічних та інших ресурсів. Показники ефективності виробництва зерна за останні три роки дуже змінювались. Це свідчить про те, що протягом останніх років різко змінювалася кон'юнктура ринку і цінова ситуація, внаслідок чого прибутковість була вкрай нестабільною [3].

Одним із факторів, який характеризує ефек-

Таблиця 1. Валовий збір, площа збирання та урожайність зерна в господарствах Березанського району Миколаївської області

Зернові культури	2008 р.			2009 р.			2010 р.		
	Зібрана площа, га	Валовий збір, ц	Урожайність, ц/га	Зібрана площа, га	Валовий збір, ц	Урожайність, ц/га	Зібрана площа, га	Валовий збір, ц	Урожайність, ц/га
Зернові та зернобобові, всього	31121	723599	23,25	30831	861002	27,93	29210	724199	24,79
у тому числі:									
Продовольча група:	22603	523143	23,14	20982	607913	28,97	15783	426553	27,03
- пшениця озима	21404	510759	23,86	20480	602981	29,44	15657	423366	27,04
- жито	62	1077	17,37	156	2378	15,24	10	218	21,80
- гречка	60	196	3,27	61	190	3,11	-	-	-
- просо	1077	11111	10,32	285	2364	8,29	116	2969	25,59
Фуражне зерно:	8518	200456	23,53	9849	253089	25,7	13427	297646	22,17
- ячмінь озимий та ярий	6258	158359	25,31	9849	253089	25,7	13011	286631	22,03
- кукурудза	523	8109	15,5	-	-	-	254	8060	31,73
- інші зернові	1737	33988	19,57	-	-	-	162	2955	18,24

тивність виробництва зерна, є рентабельність. З приведених даних констатуємо, що рентабельність, яка акумулює в собі результати виробництва і відображає вплив практично всіх основних чинників, які визначають рівень економічної ефективності, має тенденцію до скорочення (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать про те, що економічна ефективність виробництва зернових культур в господарствах Березанського району Миколаївської області з кожним роком зменшується. В 2010 році з усіх трьох культур, які були проаналізовані, рентабельною була тільки пшениця озима. Але при цьому собівартість виробництва 1 ц пшениці в 2010 році порівняно з 2008 роком збільшилася на 42,1%, собівартість реалізованої продукції — на 51,7%, а ціна реалізації збільшилася тільки на 34,1%. Порівнюючи рівень рентабельності виробництва озимої пшениці, спостерігається її зменшення на 13,5 в.п.

Виробництво ярого та озимого ячменю в 2010 році в господарствах було збитковим. Урожайність за останні три роки зменшилася 25%, при цьому собівартість виробництва ярого ячменю збільшилася на 55%, а озимого — 26,5%. Ціни ж реалізації на ярий ячмінь зросли тільки на 11,9%, а озимий ячмінь — навпаки ще зменшилися на 9,9%. Все це призвело до того що в 2010 році сума збитку на 1 ц зернової продукції в господарствах Березанського району Миколаївської області коливалася від 2,1 до 5,6 грн.

Розраховані вище показники свідчать про те, що зростання цін на техніку, паливно-мастільні матеріали, добрива та інші ресурси негативно позначається на величині собівартості зернової про-

дукції. Темпи росту собівартості перевищують темпи росту ціни реалізації, в результаті чого прибуток на 1 ц зменшується.

При дослідженні процесу реалізації господарствами району виробленого зерна встановлено, що основним каналом є реалізація за іншими каналами, тобто комерційним структурам за прямими договорами (табл. 3).

Як свідчать фактичні дані за довгостроковий період, саме комерційні структури дають сільськогосподарським виробникам кращу ціну за вироблену зернову продукцію. Комерційні структури співпрацюють з сільськогосподарськими підприємствами Березанського району на договірних основах.

Також значна частка зерна пшениці та ячменю реалізується на ринку. Хоча доля цього каналу з кожним роком зменшується до 5,2 % в 2010 році. На тре-

Таблиця 2. Ефективність виробництва зерна в господарствах Березанського району Миколаївської області

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. у % до	
				2008 р.	2009 р.
Пшениця озима					
Урожайність, ц/га	23,9	29,4	27,0	113,0	91,8
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн	57,7	64,4	82,0	142,1	127,3
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	66,1	69,4	100,3	151,7	144,5
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	76,9	75,1	103,1	134,1	137,3
Отримано прибутку (збитку), грн на:					
- 1 ц	10,8	5,7	2,8	25,9	49,1
- 1 га	258,1	167,6	75,6	29,3	45,1
Рівень рентабельності (збитковості), %	16,3	8,2	2,8	-13,5	-5,4
Ячмінь ярий					
Урожайність, ц/га	23,2	22,5	17,1	73,7	76,0
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн	62,9	63,5	97,5	155,0	153,5
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	67,8	73,7	104,9	154,7	142,3
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	91,9	78,8	102,8	111,9	130,5
Отримано прибутку (збитку), грн на:					
- 1 ц	24,1	5,1	-2,1	-	-
- 1 га	559,1	114,8	-35,9	-	-
Рівень рентабельності (збитковості), %	35,5	6,9	-2,0	-	-
Ячмінь озимий					
Урожайність, ц/га	30,1	28,0	23,1	76,7	82,5
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн	61,1	54,2	77,3	126,5	142,6
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	66,3	56,7	86,2	130,0	152,0
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	89,5	71,1	80,6	90,1	113,4
Отримано прибутку (збитку), грн на:					
- 1 ц	23,2	14,4	-5,6	-	-
- 1 га	698,3	403,2	-129,4	-	-
Рівень рентабельності (збитковості), %	35,0	25,4	-6,5	-	-

тньому місці — канал продажу — видано пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв.

Зовсім незначною часткою є частка продукції, яка реалізується безпосередньо населенню (через систему громадського харчування). Позитивною тенденцією є те, що частка продукції, отриманої за бартерними угодами, відсутня.

Зроблені вище розрахунки свідчать про те, що господарства Березанського району Миколаївської області здебільшого ведуть виробництво зернових культур на екстенсивній основі, про що свідчать розраховані показники економічної ефективності. Тому потрібно дуже уважно підійти до проблеми підвищення економічної ефективності зерновиробництва.

На сучасний стан вітчизняного зернового господарства впливає ряд чинників, які значно впливають на ефективність зерновиробництва. До них належать, в першу чергу, матеріально-технічне забезпечення виробництва; постачання високоврожайних, цінних у продовольчому і кормовому відношенні сортів посівного матеріалу; достатнє внесення мінеральних та органічних добрив; впровадження науково обґрунтованих сівозмін з оптимальним насиченням і раціональним розміщенням посівів зернових культур.

Важливою умовою зростання економічної ефективності галузей рослинництва є підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур і зниження матеріально-грошових затрат на виробництво і реалізацію продукції.

Підвищення врожайності зернових культур в області можна досягти, використовуючи резерви виробництва, пов'язані з інтенсифікацією галузі, а саме: внесення науково обґрунтованих доз мінеральних добрив, використання засобів захисту і регуляторів росту рослин; використання сортів і гібридів інтенсивного типу по кращих попередниках; скорочення втрат врожаю при збиранні [4].

Застосування добрив під зернові культури повинно забезпечити оптимальне живлення рослин, високий урожай зерна, а також підвищення родючості ґрунтів. Норма внесення добрив під зернові культури залежить від попередника. Найвищий урожай озимої пшениці після пару забезпечить внесення 80 кілограм на гектар діючої речовини азотних добрив, урожайність при цьому складатиме 56 центнерів з гектара [4].

Зниженню собівартості сприятиме використання комбінованої ґрунтообробної та сучасної збиральної техніки, що дозволяє заощаджувати паливно-мастильні матеріали, кошти на ремонт, витрати праці, скоротити втрати зерна при збиранні врожаю.

Таблиця 3. Розподіл основних видів зернових культур по каналах їх продажу в господарствах Березанського району Миколаївської області

Канали реалізації	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	т	%	т	%	т	%
Пшениця						
Реалізовано всього	43833	100,0	56460	100,0	40366	100,0
Населенню в рахунок оплати праці	200	0,5	360	0,6	302	0,7
Пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв	1885	4,3	3433	6,1	2135	5,3
На ринку, через власні магазини, ларьки, палатки	11734	26,8	7799	13,8	5163	12,8
За іншими каналами	30014	68,5	44868	79,5	32766	81,2
Ячмінь						
Реалізовано всього	14786	100,0	21441	100,0	28010	100,0
Населенню в рахунок оплати праці	8	0,1	348	1,6	331	1,2
Пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв	530	3,6	1637	7,6	1183	4,2
На ринку, через власні магазини, ларьки, палатки	1778	12,0	3098	14,4	1461	5,2
За іншими каналами	12470	84,3	16358	76,3	25035	89,4

ВИСНОВКИ

У зв'язку із складним економічним станом вітчизняні виробники аграрної продукції дедалі частіше орієнтуються на екстенсивний шлях розвитку виробництва, що не дає змоги досягти високої ефективності та урожайності при вирощуванні продукції. Проведені дослідження підтверджують, що виробництво сільськогосподарської продукції доцільно спрямовувати на інтенсивний шлях розвитку [4].

Щоб вивести зернове господарство на належний рівень та забезпечити його прибутковість, у першу чергу, товаровиробникам потрібна фінансова підтримка з боку держави, яка спрямовувалася б на придбання та застосування новітніх технологій щодо вирощування зернових; високоврожайних, стійких проти хвороб сортів посівного матеріалу; розробку науково обґрунтованих програм розвитку.

Література:

1. Зернове господарство України. Основні проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-9279.html>
2. Кучер С.В. Фактори впливу на стан ефективності зернового господарства в Україні / С.В. Кучер / Економіка АПК. — 2004. — № 1. — С. 114—118.
3. Лишенко М.О. Економічна ефективність виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах в умовах формування регіонального ринку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук: спец. 08.00.04. — Біла Церква, 2008. — 20 с.
4. Сосновська О.О. Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області / О.О. Сосновська, С.О. Білун, О.П. Бурлака [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/porta/Chem_Biol/Nppdaa/econ/20112t1/284.pdf
5. Фоменко С.В. Підвищення ефективності функціонування зернопродуктового підкомплексу Львівської області: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук: спец. 08.07.02. — К., 2005. — 20 с.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2011 р.